

Peter Kuhar

Milan Vincetič: *Stajanke*.

Murska Sobota: Založba Franc-Franc, 2012.

Milan Vincetič velja za enega najvidnejših slovenskih pesnikov, a ti-stih, ki se zunanje slave izrazito izogibajo in so raje v svoji prekmurski ustvarjalni tišini, kjer jih kakšna nagrada od časa do časa celo najde. Kot je recimo nagrada Prešernovega sklada leta 2004 za zbirko *Lakmus* ali čaša nesmrtnosti oziroma velenjica za desetletni vrhunski pesniški opus, ki so mu jo podelili leta 2007. Vincetičeva dvanajsta samostojna zbirka poezije *Stajanke* na podobno pozornost še čaka. Knjigo je uredil Franci Just, spremno besedo pa je prispeval Vinko Möderndorfer.

Neubranljivi vtis ob branju *Stajank* je iskreno čudenje nad Vincetičevo zmožnostjo pesniške invencije, jezikovne inovativnosti in nekonvencionalnosti. Ustvaril je namreč novo, doslej neznano poezijo ter z njo v slovenski jezik vnesel vrsto popolnoma nepredvidljivih in novih občutenj, besed ter besednih zvez. Vse to se zgodi v dramaturško premišljenem redu, v na videz skrajno gospodarnem jeziku, hkrati pa v do kraja odprti pesniški imaginaciji. Gre za za poetiko, ki zaživi med čudenjem in zrenjem. Slednje, samo njemu lastno poetiko, je pesnik determiniral tudi z uvodno in zaključno pesmijo.

Magična sedmica je v *Stajankah* na delu skoraj povsod. Zbirka ima sedem razdelkov, vsak je sestavljen iz sedmih pesmi, vsaka pesem ima sicer šest verzov – po dve trivrstičnici –, vendar z naslovom vred spet sedem vrstic. Bilo bi res preveč, da bi še vsak verz imel sedem zlogov. Tako tesen in vnaprej dan formalni okvir pa ne pomeni nikakršne, recimo nasilne, še manj izumetničene ukleščенosti, ko bi si forma podredila vsebino. Prav nasprotno. Vsa zbirka je kraj izjemne senzibilnosti in popolnoma svobodne domišljije, vsaka pesem je svet, nabit s stoterimi sporočili, vsaka beseda je napolnjena z mnogimi pomeni, izbrana govornica tako napisane poezije pa nas očara do molka in strmenja.

Če izhajamo iz razpoloženja, ki ga narekuje uvodna pesem, torej iz čudenja, in ga povežemo z intonacijo, ki jo daje posvetilo (*Ki ste mi odšli*),

se zdi, kakor da bo zbirka radikalen pesniški obračun – s čimer koli že. Z izživetimi neizživetimi hrepenenji, s preteklimi in sedanjimi ljubeznimi, z bolečinami, veseljem in žalostjo, kratka, kamor in kakor nas (lahkó) življenje (zlahka) odnese, z vsemi bremenami vred, in kamor “širni voz / vozari ... da založi med reči, / kar se gre spomine”, kot v pesmi *Čudenje* pravi Vincetič. Uvodno pesem zaznamujeta molovska melodičnost ter razpoznaven ritem, ki ju tako lepo ustvari sicer izmenjajoč, nestabilen metrum, in celo nekaj prave rime. Sklepamo lahko, da je uvodna pesem arhetipska, model za vse naslednje pesmi, skupaj jih je enainpetdeset. Pa je res arhetip? In model? Res gre za lastnosti, ki jih odkrivamo skozi vso zbirko, le da ima vsaka pesem izmenjaje kaka več enega in spet druga manj drugega, vse do zadnje, zaključne pesmi, ki je formalno harmonična, vendar disharmonijo čutenja in doživetja pripelje do vrhunca, do boleče katarze.

Pesmi so motivno pestre, izpovedno se gibljejo od bistvenega, ki je iskanje, “koliko me je še” (*Dlani*), prek minevanja in trpnosti v razmerju, ki ga je mogoče označiti kot “in žalna sva v tišini” (*Dom*) ali “se trilčkava do smrti” (*Veselica*). Ta gre do najgrenkejšega, končnega spoznanja, ko preostane le še, “da pobere, kar leži” (kot pesnik zapiše v pesmi *Zrenje*). Precej pesmi je na svojevrsten način, značilen že za predhodne zbirke, tudi duhovito zafrkljivih, zlasti tistih v razdelkih *Kolaži* in *Videnja*.

Neredko so Vincetičeve “stajanke” nekako po murnovsko izrazite lirične impresije, kar je za sodobno poezijo že izjema, za to zbirko pa odlika. Slednje, lirične, a tudi sarkastično ljubezenske impresije, izpisujejo zlasti tercine v razdelku *Potovke*, vključno z že citirano uvodno pesmijo *Čudenje*. Vsaj en primer za oboje je pesem *Pekel*: “Čezmerna sem ti, / nezmerna v dlaneh / in njenih očeh // do hodca, ki se obira / po sledi očeta / in tujega sina.” V predzadnjem, šestem razdelku, *Vložnice*, je ob globoki otožnosti še nekaj ironije in sarkazma, kot na primer v pesmi *Omara*: “Najotožneje sanjajo / samske spodnjice, / še mečkaje se likajo // in zlagajo v omaro, / kjer čez čas dobijo / duh na vse ostalo.” Takšno občutenje se gosti že od samega začetka, od pesmi do pesmi. Zlasti v zadnjem razdelku, v *Potovcih*, se že preveša v otožno ljubezensko občutje, ki je v pesmi *Petelin* zapisano takole: “Če boš mojih oči, / me godi v petelina, / če boš, čeprav ne bova // drug drugemu začeta, / me omreži v brata /vsled očeta.”

Opazujmo še neverjetno jezikovno podobo poezije v zbirki. Sicer je jezikovna inovativnost s celo vrsto pomenskih preobratov in neologizmov znana že iz predhodnih Vincetičevih objav, v *Stajankah* pa je brez dvoma dosegla vrhunec mojstrstva. Tokrat v kodirano in znano jezikovno tkivo slovenskega jezika seže tako daleč, da skorajda že meji

na prevratnost. Vincetič ravna s svojim jezikom pretehtano, s premislekom in s skrajno občutljivostjo, tudi z védenjem, kaj hoče z jezikom in v jeziku doseči. Ni mu mogoče očitati, da je v jeziku pretiral, še manj, da mu gre predvsem za zunanji učinek in umetnost. Pravzaprav še ne vemo – kaj pomeni beseda stajanka.

V antični dramatiki je stajanka tekst, ki ga govori zbor, kar je npr. v *Antigoni* uvodna hvalnica. Vinko Möderndorfer se v spremni besedi k zbirki, ki jo analitično in tudi sicer utemeljeno hvali, nekako zaplete v ta pomen. Mogoče je v *Stajankah* res najti kaj Antigoninega duha, ki mu Vincetičeve pesmi pripevajo kot zbor junakom v antični tragediji. Veliko bliže se zdi, da beseda stajanka pri Vincetiču izhaja iz glagola stajati, recimo led, a tudi srce. Pesmi so stajanke ledu, ki se je pesniku skozi trpke izkušnje nabiral okoli srca. Refleksija te vrste, kakor se nam kaže v *Stajankah*, nas zapelje v globine čudenja nad tem, kako je formulirana in kaj je z njo in v nji povzročeno, povedano, spoznano – izpovedano, a vendarle ne izrečeno do kraja. Prav to je v *Stajankah* prvovrstna, presežna vrednost poezije, ki ta trenutek v slovenski literaturi nima primere.